

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Κοι.Σ.Π.Ε.
Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.

Τελική Μορφή ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ Π_2
Οδηγός Ανάπτυξης της Αυτοεκπροσώπησης και
Συνηγορίας στο Οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.

για το Υποέργο 1

Ανάπτυξη εργαλείων αυτό-εκπροσώπησης & υποστήριξης ηγετικών ικανοτήτων
μελών ΔΣ Κοι.Σ.Π.Ε κατηγορίας Α'

ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

«Ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την υποστήριξη των Κοινωνικών
Συνεταιρισμών (Κοι.Σ.Π.Ε) του αρθ. 12 του Ν.2716/1999 στην κατεύθυνση
βελτίωσης της διοικητικής και διαχειριστικής τους ικανότητας»
με Κωδικό ΟΠΣ 5041861 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
«Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020»
(Κωδ. Πράξης ΣΑ: 2019ΣΕ49110002)

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Κοι.Σ.Π.Ε.(Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.)
Αρ. Πρωτ: **315/ΥΠ1/Π_2/31-04-2021**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 1 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟ-ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑΣ.....	4
2.1 Αυτοεκπροσώπηση	4
2.2 Ενδυνάμωση.....	7
2.3 Συνηγορία.....	7
3. Η Αυτο-εκπροσώπηση και η Συνηγορία στο Οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.	15
4. Προτεινόμενο πλαίσιο για την ανάπτυξη Αυτο-εκπροσώπησης και συνηγορίας στο οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.....	18
5. Αναγκαίες παρεμβάσεις-αποτελέσματα διαβούλευσης	24
Επίλογος	27
Βιβλιογραφία	28

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο παρόν οδηγός αποτελεί μια σύνοψη των παραδοτέων του Υποέργου 1 «Ανάπτυξη εργαλείων Αυτοεκπροσώπησης & υποστήριξης ηγετικών ικανοτήτων μελών ΔΣ Κοι.Σ.Π.Ε κατηγορίας Α΄» της Πράξης «Ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την υποστήριξη των Κοινωνικών Συνεταιρισμών (Κοι.Σ.Π.Ε) του αρθ. 12 του Ν.2716/1999 στην κατεύθυνση βελτίωσης της διοικητικής και διαχειριστικής τους ικανότητας» με Κωδικό ΟΠΣ 5041861 που υλοποιείται με χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020» (Κωδ. Πράξης ΣΑ: 2019ΣΕ49110002) με Φορέα Υλοποίησης την ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Κοι.Σ.Π.Ε. (Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.).

Στόχος του παραδοτέου «Οδηγός Ανάπτυξης της Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας στο Οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.» είναι να αποτυπώσει συνοπτικά και σε καθημερινή γλώσσα τις βασικές έννοιες που συνδέονται με την Αυτοεκπροσώπηση και τη Συνηγορία στην Ψυχική Υγεία καθώς και τους βασικούς άξονες προβληματισμού και δράσης για την ανάπτυξη τους στο Οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.. Με απώτερο σκοπό την ευαισθητοποίηση των μελών των Κοι.Σ.Π.Ε και των Διοικήσεων τους καθώς και την ανάπτυξη του διαλόγου και του προβληματισμού για ενίσχυση των μορφών Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας εντός των Κοι.Σ.Π.Ε..

Οι προτεινόμενοι άξονες δράσης έχουν προσδιοριστεί μετά από διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του παρόντος έργου με πλειάδα μελών της Α΄ κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. (λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας) καθώς και επεξεργασία από την ομάδα έργου υπό την επιστημονική ευθύνη της κ Πόλας Νικολάου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 3 από 29

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟ-ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑΣ

Η αυτονομία και ο αυτοπροσδιορισμός αποτελούν εγγενές στοιχείο της ανθρώπινης υπόστασης, θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα αλλά και απαραίτητη προϋπόθεση για την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή κάθε ατόμου στην κοινωνία. Τα άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα συχνά αντιμετωπίζουν τόσο εσωτερικευμένα εμπόδια όσο και δομικά εμπόδια ή εμπόδια από τις συμπεριφορές τρίτων που περιορίζουν, εμποδίζουν ή εξαφανίζουν την αυτονομία τους.

Η έννοια της αυτονομίας περιλαμβάνει και την παρεμβολή ενδιάμεσων (ατόμων ή μηχανισμών) που διευκολύνουν, υποστηρίζουν και ενδυναμώνουν τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στην Αυτοεκπροσώπηση τους και στην έκφραση της βούλησής τους. Αυτή η διευρυμένη έννοια της αυτονομίας που βασίζεται στο κοινωνικό θεωρητικό μοντέλο της αναπηρίας αποδέχεται δυο βασικούς και αλληλοσυνδεόμενους μηχανισμούς υποστήριξης: από τη μια τους μηχανισμούς που αποκοπούν να υποστηρίξουν το άτομο στη λήψη αποφάσεων, δηλαδή μηχανισμούς που διευρύνουν την ικανότητα του ατόμου να εκφράζει τη βούλησή του και να πράττει με βάση αυτή και από την άλλη μηχανισμούς και υπηρεσίες Συνηγορίας ως μέσο για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων, πρόσβασης στις υπηρεσίες, συμμετοχής στην κοινωνία και συμβολής στη διαμόρφωση των πολιτικών και της νομοθεσίας.

Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι ο σεβασμός στην αξιοπρέπεια, την προσωπική αυτονομία και ανεξαρτησία των ατόμων με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της βούλησης είναι μερικές από τις βασικές αρχές της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (άρθρο 3)¹ και από εκεί πηγάζει το δικαίωμα της Αυτο-εκπροσώπησης των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Η υιοθέτηση των παραπάνω αρχών είναι προαπαιτούμενο για να γίνει εφικτή η αυτονόμηση, ο αυτοπροσδιορισμός και η ισότιμη ένταξη που αποτελούν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και η πλήρης αναγνώριση και εφαρμογή τους είναι αναγκαίες για την επίτευξη της ουσιαστικής Αυτοεκπροσώπησης. Για την εφαρμογή και προώθηση των παραπάνω δικαιωμάτων και την εφαρμογή των σχετικών αρχών προβλέπεται στην Σύμβαση ρητά η παροχή υποστήριξης δηλαδή Συνηγορίας. Στο πλαίσιο αυτό στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι ορισμοί των εννοιών της Αυτοεκπροσώπησης, της Ενδυνάμωσης και της Συνηγορίας στο πλαίσιο της ψυχικής υγείας.

2.1 Αυτοεκπροσώπηση

Η Αυτοεκπροσώπηση, η αυτονόμηση και ο αυτοπροσδιορισμός των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες μαζί με την ενδυνάμωση και τη Συνηγορία αποτελούν βασικές αρχές των σύγχρονων πολιτικών για την ψυχική υγεία² ώστε να γίνεται πράξη η ενεργός και ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Η ενίσχυση της Αυτοεκπροσώπησης σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της Αυτοσυνηγορίας που επιδιώκουν τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ώστε να εκπροσωπούνται αυτόνομα στις διάφορες διαδικασίες λήψης απόφασης

¹ Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες <https://unric.org/el/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CE%BC-2/>

² World Health Organization (2010): User empowerment in mental health, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/113834/E93430.pdf

για τα θέματα που σχετίζονται με την καθημερινότητα και τα δικαιώματα τους, τους επιτρέπει την περαιτέρω αυτονόμηση και τον αυτοπροσδιορισμό τους καθώς και την ενεργό συμμετοχή τους. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αποδίδει μάλιστα ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στην προώθηση της ενδυνάμωσης και της ενεργούς συμμετοχής των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην αξιολόγηση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και περιλαμβάνει την Αυτοεκπροσώπηση στις έξι οριζόντιες αρχές και προσεγγίσεις που διαμορφώνουν το πλάνο δράσης για την ψυχική υγεία την περίοδο 2013-2020.³».

Επίσης, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας θεωρεί ότι τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και οι οικογένειές τους μπορούν να συνεισφέρουν μοναδικές γνώσεις με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες, οι οποίες συμπληρώνουν την εμπειρία των σχεδιαστών, των ακαδημαϊκών και των φορέων παροχής υπηρεσιών και μπορούν να βοηθήσουν ώστε να διασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες έχουν σχεδιαστεί αποτελεσματικά και αποδεκτά από τους ίδιους τους λήπτες των υπηρεσιών τους⁴. Επισημαίνει μάλιστα ότι στην καλύτερη περίπτωση η Αυτοεκπροσώπηση αποτελεί μια ισχυρή φωνή στη λήψη αποφάσεων και δυστυχώς στη χειρότερη περίπτωση όμως μια παθητική παρουσία χωρίς καμία δύναμη⁵ που δεν επιτελεί τον στόχο της αλλά αποτελεί άλλοθι για την νομιμοποίηση των όποιων πολιτικών.

Αντίστοιχα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Πράσινη Βίβλο του 2005⁶ για την ψυχική υγεία προωθεί τη συμμετοχή των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και των οικογενειών τους σε όλα τα επίπεδα τόσο για την ανάπτυξη διαλόγου όσο και για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των υπηρεσιών, προωθώντας την ανάπτυξη τοπικών και ευρωπαϊκών δικτύων με τη συμμετοχή τους. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παροτρύνει τις κυβερνήσεις των κρατών μελών της Ε.Ε. ώστε τα άτομα που έχουν βιώσει προβλήματα ψυχικής υγείας και έχουν πολύτιμη εμπειρία να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση δράσεων ψυχικής υγείας⁷.

Ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση της Αυτοεκπροσώπησης γενικότερα είναι και η πρόβλεψη της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, που έχει

³ Συγκεκριμένα, στο σχετικό κείμενο για την έκτη αρχή για την Ενδυνάμωση ατόμων με ψυχικές διαταραχές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες αναφέρει ότι «Τα άτομα με ψυχικές διαταραχές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες πρέπει να ενδυναμώνονται και να εμπλέκονται στη Συνηγορία της ψυχικής υγείας, στην πολιτική, στον προγραμματισμό, στη διαμόρφωση της νομοθεσίας, στην ίδια την παροχή υπηρεσιών, στην παρακολούθηση, στην έρευνα και στην αξιολόγηση World Health Organization (2013): Mental health action plan 2013-2020, World Health Organization Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/89966/9789241506021_eng.pdf;jsessionid=857E5ABDAB984E121A08A9A8F2FE3796?sequence=1.

⁴ World Health Organization (2008): Policies and practices for mental health in Europe – meeting the challenges. Copenhagen: W.H.O. διαθέσιμο στο σύνδεσμο <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/107366/E91732.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁵ Όπου και πριν

⁶ European Commission (2005): Green Paper Improving the mental health of the population: Towards a strategy on mental health for the European Union. Brussels, 14.10.2005 COM(2005)484 Διαθέσιμο στο σύνδεσμο στο https://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/mental/green_paper/mental_gp_en.pdf

⁷ Στο European Pact for Mental Health and Well-being του 2008 European Commission (2008): European Pact for mental health and well-being. EU high-level conference TOGETHER FOR MENTAL HEALTH AND WELLBEING Brussels, 12-13 June 2008. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/mental_health/docs/mhpact_en.pdf

ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία, ότι τα άτομα με αναπηρίες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τις πολιτικές και τα προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων αυτών που τα αφορούν άμεσα⁸. Πρέπει να επισημανθεί ότι η αυτονομία σύμφωνα με τη Σύμβαση δεν πλήττεται με την παροχή υποστήριξης με παρεμβολή διαμεσολαβητών στο πλαίσιο της Συνηγορίας που συνδράμουν τα άτομα με αναπηρία στην Αυτοεκπροσώπηση τους και στην έκφραση της βούλησής τους, όταν αντικειμενικά δεν είναι εφικτό να εκφραστούν αυτόνομα, αρκεί να μην τη διαστρεβλώνουν και να επιδιώκουν το μεγαλύτερο δυνατό βαθμό κατανόησης και συναίνεσης του ατόμου με αναπηρία⁹.

Πέρα από τα θεσμικά κείμενα, στη βιβλιογραφία υπογραμμίζεται ότι η προώθηση της Αυτοεκπροσώπησης και της Αυτοσυνηγορίας είναι καθοριστική για την επίτευξη της ενεργούς και ισότιμης συμμετοχής των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, γιατί η φωνή των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας υπήρξε πάντα αδύναμη να εκφράσει τα αιτήματα και τις διεκδικήσεις τους¹⁰ για μια σειρά από ζητήματα της καθημερινότητάς τους, τόσο σε επίπεδο ποιότητας ζωής όσο και σε επίπεδο φροντίδας, αλλά και το βασικότερο σε επίπεδο δικαιωμάτων. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό να δημιουργούνται οργανώσεις ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, ώστε συλλογικά και σε συνεργασία με τις οργανώσεις των οικογενειών και άλλους φορείς ψυχικής υγείας να αποκτούν ισχυρότερη φωνή στη διαμόρφωση της πολιτικής και της κοινής γνώμης¹¹.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την Αυτοεκπροσώπηση στην ψυχική υγεία θα μπορούσε να είναι ο εξής: **“Αυτοεκπροσώπηση στην ψυχική υγεία είναι το να πετυχαίνουν, μέσω της ενημέρωσης, της ενδυνάμωσης, της εκπαίδευσης και της Συνηγορίας, οι μέχρι τώρα σιωπηλοί και αποκλεισμένοι σε μεγάλο βαθμό λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας, που είναι «οι εκτός» από διάφορες ρυθμίσεις, οργανώσεις και κοινότητες, να αποκτούν αναγκαία γνώση και κατανόηση των δικαιωμάτων τους και συνάμα φωνή και επιρροή, με ή χωρίς διαμεσολάβηση τρίτου, για όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους με απώτατο στόχο να συμμετέχουν ενεργά και καθοριστικά σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τα θέματα που τους αφορούν”** όπως τονίζει και το σλόγκαν του ευρωπαϊκού δικτύου των πρώην χρηστών και επιζησάντων των ψυχιατρείων (European Network of (ex-) Users and Survivors of Psychiatry -ENUSP) να μην αποφασίζεται «ΤΙΠΟΤΑ ΓΙΑ ΜΑΣ, ΧΩΡΙΣ ΕΜΑΣ».

Τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, με άλλα λόγια, με την παροχή της κατάλληλης ενδυνάμωσης επιτυγχάνουν την Αυτοεκπροσώπηση τους και μετατρέπονται από παθητικά

⁸ Νόμος 4074/2012, (ΦΕΚ 88/Α/11-4-2012):Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.

⁹ Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία/Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Μελέτη για το άρθρο 12 (Ισότητα ενώπιον του Νόμου) το άρθρο 13 (Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη) και άλλες διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2012, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/900-meleth-gia-to-arthro-12-isothta-enwpion-toy-nomoy-to-arthro-13-prosbash-sth-dikaiosynh-kai-alles-diataxeis-ths-diethnoys-symbashs-gia-ta-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphria-2012>

¹⁰ Στυλιανίδης Σ., Χονδρός Π., Λάβδας Μ. (2015): Εισαγωγή στο «Ενδυνάμωση και συνηγορία: για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Επιμέλεια Σ. Στυλιανίδης, εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, Αθήνα.

¹¹ Funk M., Minoletti A., Drew N., Taylor J. and Saraceno B. (2005): Advocacy for mental health: roles for consumer and family organizations and governments, Health Promotion International, Vol. 21 No. 1, Published by Oxford University Press, Oxford

αντικείμενα σε ενεργά υποκείμενα στη λήψη των όποιων αποφάσεων και στις αντίστοιχες δράσεις. Συνάμα μετατρέπονται σε ισότιμους συνομιλητές, χωρίς στίγμα και προκαταλήψεις και οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας και η κοινωνία μετατρέπονται αντίστοιχα από καθοδηγητές σε συνοδουπόρους των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στην κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη/επανένταξη.

2.2 Ενδυνάμωση

Η ενδυνάμωση είναι μια πολυδιάστατη διαδικασία μέσω της οποίας άτομα και ομάδες αποκτούν καλύτερη αντίληψη, κατανόηση και έλεγχο στη ζωή τους, με αποτέλεσμα να μπορούν και να βελτιώσουν τις συνθήκες της ψυχικής υγείας τους, αλλά και της ζωής τους. Πρόκειται για μια διαδικασία που διενεργείται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Στο ατομικό επίπεδο αποτελεί στοιχείο της ανθρώπινης ανάπτυξης, σηματοδοτεί την ανάληψη ευθύνης και ελέγχου από το άτομο στη ζωή και στην υγεία του και έχει τέσσερεις βασικές διαστάσεις: την αυτοπεποίθηση, τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, την αξιοπρέπεια και το σεβασμό, τη συμμετοχή στην ευρύτερη κοινότητα. Στο συλλογικό επίπεδο, η ενδυνάμωση αφορά τη συλλογική αίσθηση της κοινότητας, την ανάπτυξη συμμετοχής σε πολιτικές δράσεις, την ηγεσία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η έννοια της ενδυνάμωσης τελεί σε στενή σχέση με την έννοια της ισότητας. Ανάλογα με τις ανάγκες που έχει το κάθε άτομο, απαιτείται διαφορετική μορφή υποστήριξης ή συμπεριφοράς προκειμένου να διασφαλιστεί η ικανότητα συμμετοχής. Υπό αυτή την έννοια η ίση συμμετοχή απαιτεί διαφοροποιημένη μεταχείριση στη βάση των διαφορετικών αναγκών κάθε ατόμου, προκειμένου να επιτευχθεί η ίδια σχετική ικανότητα συμμετοχής. Ως ενδυνάμωση ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας η διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, οι οικογένειες και οι φροντιστές τους αποκτούν μεγαλύτερο έλεγχο και επιρροή πάνω στις αποφάσεις και τις δράσεις που επηρεάζουν τη θεραπεία και την φροντίδα τους αλλά και τον σχεδιασμό των υπηρεσιών.

Η ενδυνάμωση μπορεί να επέλθει με την παροχή υποστήριξης στα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ώστε να διατυπώνουν τα αιτήματά τους, να διαμορφώνουν τη ζωή τους ανάλογα με τις επιθυμίες τους, τις ανάγκες τους, τις επιλογές τους, καθώς αυτό μπορεί να μην είναι αυτονόητο είτε λόγω προβλημάτων επικοινωνίας και έκφρασης είτε λόγω νομοθετικών ρυθμίσεων και πρακτικών που τα αποκλείουν από διαδικασίες. Η αναγνώριση και θεσμοθέτηση μηχανισμών υποστήριξης στη λήψη αποφάσεων και Συνηγορίας συμβάλλει σε αυτή την κατεύθυνση. Στο βαθμό που τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες δεν αντιμετωπίζουν αξεπέραστες δυσκολίες στην επικοινωνία της βούλησής τους, ο ρόλος του υποστηρικτή ή Συνηγόρου είναι να παράσχει την υποστήριξη και πληροφόρηση που είναι απαραίτητη για να λάβει το άτομο αποφάσεις και να αποκτήσει τον έλεγχο των ζητημάτων που το αφορούν.

2.3 Συνηγορία

Τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαπραγμάτευση των συμφερόντων τους και στη διεκδίκηση δικαιωμάτων ακόμα και από επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει ανάγκη υποστήριξης ώστε να διασφαλίζεται ότι η άποψη των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ακούγεται και αναγνωρίζεται. Μερικές φορές τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες δεν έχουν επαρκείς πληροφορίες σχετικά με την ψυχική τους υγεία και τις διάφορες διαθέσιμες εναλλακτικές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

σχετικά με τη θεραπεία και τη φροντίδα τους αλλά και για πολλά άλλα θέματα της καθημερινότητας τους. Επίσης, πολλές φορές δεν έχουν τις δεξιότητες ή τη δύναμη για να το πράξουν. Καταστάσεις που απαιτούν Συνηγορία για την πραγματική υλοποίηση και προστασία των δικαιωμάτων τους. Η Συνηγορία, με τις διαφορετικές μορφές που έχει επιδιώκει να ενδυναμώσει και να υποστηρίξει τους λήπτες ώστε να αντιμετωπίζουν την ανισορροπία δύναμης, γνώσης και δεξιοτήτων με τις υπηρεσίες ή τα άτομα που έχουν συνεργασία και συναλλαγή, διασφαλίζοντας ότι ακούγεται η φωνή του ατόμου με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και ότι αυτό είναι σε θέση να προχωρεί σε ενημερωμένες επιλογές στο πλαίσιο των οποίων τα δικαιώματά του προστατεύονται.

Σε αυτό το πλαίσιο των αναγκών εδράζεται η Συνηγορία. Σε ό,τι αφορά την έννοια της Συνηγορίας ως ορισμού δεν είναι εύκολο να δοθεί ένας και μόνο ορισμός, καθώς οι διάφοροι οργανισμοί που ασχολούνται με τη Συνηγορία δίνουν διαφορετικούς ορισμούς¹². Η έλλειψη ομοφωνίας και ομοιογένειας στο νόημα που αποδίδεται στον όρο συχνά οδηγεί σε διαφορετικές προσεγγίσεις της Συνηγορίας. Στη βασική της και πιο απλή μορφή η Συνηγορία αφορά στο να μιλάει κάποιος εκ μέρους κάποιου ή κάποιων, προωθώντας ή υπερασπίζοντας τα δικαιώματα όσων αδυνατούν να το κάνουν χωρίς υποστήριξη ή πιο απλά το να τους υποστηρίζεις να ακουστούν και να εξασφαλίζεις ότι αυτό που λένε θα επηρεάσει τις ασκούμενες πολιτικές¹³. Κάποιες φορές έχει ερμηνευθεί μάλιστα απλώς ως παροχή νομικών υπηρεσιών. Στην πραγματικότητα όμως είναι κάτι πολύ παραπάνω, καθώς μέσω της Συνηγορίας τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και τα μέλη των οικογενειών τους μπορούν να διεκδικήσουν καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών, ενεργό συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν και να ασκήσουν επιρροή στις πολιτικές για την υγεία και τα θέματα αναπηρίας.

Οι στόχοι της Συνηγορίας μπορεί να περιλαμβάνουν την άσκηση επιρροής σε βασικούς εμπλεκόμενους στη λήψη αποφάσεων και ευρύτερα την άσκηση επιρροής και τη συμμετοχή στη διαμόρφωση τομεακών πολιτικών, νομοθεσίας, προγραμμάτων κλπ. Αναφορικά με τη συμμετοχή, σημειωτέον ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν να συμμετέχουν συμμετέχοντας κι εφόσον η συμμετοχή τους δεν ισοδυναμεί με συναίνεση σε ήδη ειλημμένες αποφάσεις. Παράλληλα, η Συνηγορία μπορεί να αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων, του ευρύτερου κοινού, όσων βρίσκονται σε θέσεις λήψης αποφάσεων και στην επιρροή τους σε συγκεκριμένη κατεύθυνση, προκειμένου να αλλάξουν στάσεις, συμπεριφορές, νομοθεσίες, πρακτικές, διαδικασίες και πολιτικές με αρνητικές επιπτώσεις σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων. Σε όλες τις περιπτώσεις ο απώτερος στόχος είναι διττός: 1) να διευκολύνει και 2) να υποστηρίξει τα άτομα να αναπτύξουν αυτοπεποίθηση και δεξιότητες Αυτοεκπροσώπησης και Αυτοσυνηγορίας.

¹² Henderson R. (2004): Mental health Advocacy and Empowerment in focus, στο Good Practice in Adult Mental Health Edited by Tony Ryan and Jacki Pritchard διαθέσιμο στο [στο σύνδεσμο https://books.google.gr/books?id=ODBFBgAAQBAJ&pg=PA185&lpg=PA185&dq=Henderson+R.+\(2004\):+mental+health+advocacy+and+Empowerment+in+focus&source=bl&ots=_oU-6ENWda&sig=ACfU3U322Y_QOTEs4M6Aj1mL5E2tvPZecw&hl=el&sa=X&ved=2ahUKewivl8mJ96fsAhVZTRUIH eyJAKAQ6AEwCXoECAkQAq](https://books.google.gr/books?id=ODBFBgAAQBAJ&pg=PA185&lpg=PA185&dq=Henderson+R.+(2004):+mental+health+advocacy+and+Empowerment+in+focus&source=bl&ots=_oU-6ENWda&sig=ACfU3U322Y_QOTEs4M6Aj1mL5E2tvPZecw&hl=el&sa=X&ved=2ahUKewivl8mJ96fsAhVZTRUIH eyJAKAQ6AEwCXoECAkQAq)

¹³ Joseph Varghese P. (2015): Advocacy in Mental Health: Offering a Voice to the Voiceless, Indian Journal of Social Psychiatry | January-June 2015 | Volume 31 | Issue 1-2 Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://www.researchgate.net/publication/281536081_Advocacy_in_mental_health_Offering_a_voice_to_the_voiceless/fulltext/57ebbc3908ae2ee516c25dad/Advocacy-in-mental-health-Offering-a-voice-to-the-voiceless.pdf

Η Συνηγορία είναι ένα εργαλείο που μπορεί να αποκαταστήσει δυναμικές ισχύος δεδομένου ότι προσφέρει στους ανθρώπους έναν μηχανισμό που θέτει τις δικές τους ανησυχίες, απόψεις και συνεισφορές στην ευρύτερη αρένα, ήτοι ένα εργαλείο που έχει τη δυναμική να επαναπροσδιορίσει τη θέση ενός ανθρώπου ή μιας ομάδας ανθρώπων σε διάφορους τομείς. Ως μηχανισμός, αποσκοπεί στη διευκόλυνση των ευάλωτων ατόμων ή ομάδων να κατανοήσουν τα δικαιώματά τους και στην παροχή υποστήριξης και ενδυνάμωσης για να τα ασκήσουν και να τα διεκδικήσουν. Αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την αύξηση της συνειδητοποίησης στα θέματα ψυχικής υγείας και για τη διασφάλιση ότι έχουν θέση στις προτεραιότητες της πολιτείας. Επιπλέον, μπορεί να επιφέρει βελτιώσεις στην πολιτική, τη νομοθεσία και την ανάπτυξη υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) θεωρεί τη Συνηγορία ως μια από τις έντεκα δράσεις που απαρτίζουν μια ολοκληρωμένη πολιτική για την ψυχική υγεία.

Με άλλα λόγια η Συνηγορία αποτελεί μία πρακτική κοινωνικής διαμεσολάβησης που ένας τρίτος εισέρχεται για να ενισχύσει το αίτημα του ατόμου με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και που επιτρέπει στις διαφορετικές απόψεις να διευθετηθούν σ' ένα πλαίσιο διαλόγου που διεξάγεται με αμοιβαίο σεβασμό, διαφυλάσσοντας ο «διαμεσολαβητής» ότι οι απόψεις του ατόμου με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες θα ακουστούν χωρίς διαστρέβλωση¹⁴. Χαρακτηριστικό της Συνηγορίας στο χώρο της ψυχικής υγείας είναι ότι επί χρόνια εστίαζε κυρίως στην υποστήριξη των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες να εκφραστούν και ταυτόχρονα να πεισθούν οι πάροχοι υπηρεσιών να τους ακούσουν, ώστε να αλλάξει το ασυλικό παράδειγμα της ψυχιατρικής που εφαρμοζόταν και οι χρήστες υπηρεσιών από παθητικά αντικείμενα των υπηρεσιών να μετατραπούν σε ενεργά υποκείμενα. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι οι αξίες της Συνηγορίας εδράζονται στην αναγνώριση των διαφορών ισχύος μεταξύ της κρατικής εξουσίας που κατοχυρώνεται στις υπηρεσίες και της ατομικής ελευθερίας των ατόμων που λαμβάνουν υπηρεσίες¹⁵ και στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται μια από τις σύγχρονες θεσμοθετημένες μορφές της Συνηγορίας: η παροχή δωρεάν ανεξάρτητων Συνηγόρων.

Η Συνηγορία στην ψυχική υγεία αναπτύχθηκε στο πλαίσιο αυτό για να προασπίζει και να προάγει τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες¹⁶ και ταυτόχρονα να αντιμετωπίζει τις όποιες διακρίσεις και το στίγμα που συνεπάγεται στις περισσότερες κοινωνίες η ψυχική νόσος. Η Συνηγορία έχει τη δυνατότητα να αλλάξει τη δυναμική εντός των υπηρεσιών, έτσι ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ισότητα και κατανομή εξουσίας και οι απόψεις των μεμονωμένων χρηστών υπηρεσιών να είναι κεντρικές για τη λήψη αποφάσεων και να υποστηρίζουν την ευρύτερη ιδιότητά του πολίτη¹⁷. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας **«Η Συνηγορία είναι ένα σημαντικό μέσο για την αύξηση της**

¹⁴ Χονδρός Π. (2020): Σύλλογοι ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, συγγενών και φροντιστών στην Ελλάδα - εθνογραφική μελέτη με έμφαση στη διαχείριση της αλλαγής στο δημόσιο σύστημα υπηρεσιών, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

¹⁵ Ridley J., Newbigging K., McKeown K., Sadd J., Machin K, Cruse K. De La Haye S., Able L., Poursanidou K. (2015): Independent Mental Health Advocacy - The Right to Be Heard Context, Values and Good Practice, Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia

¹⁶ Μονάδα Υποστήριξης και Παρακολούθησης Ψυχαργώς- β' φάση (2004): Συνηγορία για την ψυχική υγείας, βάσει των οδηγιών του Π.Ο.Υ. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333227/9608739543-gre.pdf?sequence=10&isAllowed=y>

¹⁷ Ridley J., Newbigging K., McKeown K., Sadd J., Machin K, Cruse K. De La Haye S., Able L., Poursanidou K. (2015): όπου πριν

συνειδητοποίησης στα θέματα ψυχικής υγείας και για τη διασφάλιση ότι έχουν θέση στις προτεραιότητες των κυβερνήσεων. Επιπλέον επιφέρει βελτιώσεις στην πολιτική, τη νομοθεσία και την ανάπτυξη υπηρεσιών ψυχικής υγείας»¹⁸.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα Συνηγορίας είναι η ελευθερία του λόγου, της έκφρασης, της ενημέρωσης, του “συνέρχεσθε” και της εκπροσώπησης. Όλα αυτά τα δικαιώματα αντικατοπτρίζονται τόσο στα διεθνή όσο και στα εθνικά νομοθετήματα. Σε ένα άνισο σύστημα στο οποίο κάποιοι άνθρωποι έχουν λιγότερα δικαιώματα από άλλους και η νομική προστασία είναι επιλεκτική, η Συνηγορία αποτελεί έναν απαραίτητο μηχανισμό που εκτείνεται από την ενημέρωση και κατανόηση βασικών δικαιωμάτων, την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, την υποβολή παραπόνων, τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και την εκπροσώπηση ενώπιον εξωδικαστικών και δικαστικών αρχών.

Τα παραπάνω πέντε θεμελιώδη δικαιώματα Συνηγορίας σε πρακτικό επίπεδο περιλαμβάνουν:

- Το δικαίωμα να κάνεις συνειδητές επιλογές κατόπιν ενημέρωσης,
- Το δικαίωμα να δίνεις και να παίρνεις πληροφορίες
- Το δικαίωμα να λες «ναι», «όχι» ή «θα το σκεφτώ»
- Το δικαίωμα να παρίστασαι και να συμμετέχεις σε συναντήσεις που σε αφορούν
- Το δικαίωμα να συνοδεύεσαι και να υποστηρίζεσαι σε συναντήσεις που σε αφορούν από άτομο της επιλογής σου
- Το δικαίωμα να διαμαρτύρεσαι, να καταγγέλλεις και να διεκδικείς
- Το δικαίωμα να διαδηλώνεις ειρηνικά
- Το δικαίωμα να ψηφίζεις
- Το δικαίωμα διατύπωσης των απόψεών σου και το δικαίωμα ακρόασης
- Το δικαίωμα να επιδεικνύεται σεβασμός στις ιδέες σου
- Το δικαίωμα να συμμετάσχεις ενεργά στη ζωή σου και στη ζωή της κοινότητας ως άνθρωπος και ως ισότιμος πολίτης
- Το δικαίωμα Αυτοσυνηγορίας και συμμετοχής σε ομάδες και οργανώσεις
- Το δικαίωμα να εκφράζεις ελεύθερα τον εαυτό σου με δημιουργικούς τρόπους
- Το δικαίωμα να λαμβάνεις ενδυνάμωση, υποστήριξη και προστασία
- Το δικαίωμα προαγωγής της αυτονομίας και του αυτοπροσδιορισμού σου
- Το δικαίωμα στην τυπική και άτυπη εκπροσώπηση της επιλογής σου
- Το δικαίωμα να υπάρχει υποχρέωση λογοδοσίας αυτών που σε εκπροσωπούν

Οι θετικές επιδράσεις της Συνηγορίας είναι πολυεπίπεδες. Πέρα από την προώθηση της εφαρμογής θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ισοτιμία και η ανεξαρτησία των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, αλλά και λιγότερο θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά εξίσου σημαντικών για την καθημερινότητα, όπως η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών, η Συνηγορία μπορεί να συμβάλει:

¹⁸ World Health Organization (2003): Mental Health Policy and Service Guidance Package- Advocacy for Mental Health, Διαθέσιμο στο https://www.who.int/mental_health/policy/services/1_advocacy_WEB_07.pdf?ua=1 στο σύνδεσμο

1. Σε ατομικό επίπεδο στη μείωση της χρήσης των υπηρεσιών, στη βελτίωση της αυτοεκτίμησης, στην απόκτηση καλύτερων δεξιοτήτων και γενικότερα στην ευημερία και στην αίσθηση του ευ ζην.
2. Σε κοινωνικό επίπεδο μπορεί να συνδράμει στη βελτίωση συνολικά του επιπέδου των υπηρεσιών ψυχικής υγείας τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και θεραπείας και αποκατάστασης, στην εξάλειψη του στίγματος και στην προαγωγή της ψυχικής υγείας για το σύνολο του πληθυσμού¹⁹. Έχοντας την πρόθεση να μετριάσει τις ευπάθειες που δημιουργούνται σε τέτοια συστήματα ανθρωπίνων υπηρεσιών, να προωθήσει την αλλαγή και να εξαλείψει τα εμπόδια στην ένταξη.

Η οικογένεια, οι φίλοι και οι επαγγελματίες έχουν διακριτούς ρόλους στη Συνηγορία. Τα άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών Συνηγορίας και οι επαγγελματίες πρέπει να τους υποστηρίζουν να έχουν πρόσβαση σε αυτές. Οι υπηρεσίες Συνηγορίας δεν αφορούν την υπέρβαση αδυναμιών και ανεπαρκειών του συστήματος, αλλά περισσότερο την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία, μέσω της παρεχόμενης υποστήριξης για να εκφράζουν και να υποστηρίζουν τις απόψεις τους, να κατανοούν και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους, να διαπραγματεύονται για λογαριασμό τους.

Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) αποδίδει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στη Συνηγορία που την περιλαμβάνει στις έξι οριζόντιες αρχές και προσεγγίσεις που διαμορφώνουν το πλάνο δράσης για την ψυχική υγεία την περίοδο 2013-2020. Συγκεκριμένα αναφέρει στο σχετικό κείμενο για την έκτη αρχή για την Ενδυνάμωση ατόμων με ψυχικές διαταραχές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες ότι: «Τα άτομα με ψυχικές διαταραχές και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες πρέπει να ενδυναμώνονται και να εμπλέκονται στη Συνηγορία της ψυχικής υγείας...».

Η Συνηγορία σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και συγκεκριμένα: την αύξηση της συνειδητοποίησης, την πληροφόρηση, την εκπαίδευση, την επιμόρφωση, την αλληλοβοήθεια, τις συμβουλευτικές παρεμβάσεις, τη διαμεσολάβηση, την υπεράσπιση, την καταγγελία .

Αναλυτικότερα η Συνηγορία μπορεί σύμφωνα με τον ΠΟΥ να αναπτυχθεί για θέματα όπως:

- έλλειψη υπηρεσιών ψυχικής υγείας
- δυσβάστακτο κόστος για τη φροντίδα ψυχικής υγείας
- έλλειψη ισότητας μεταξύ ψυχικής και σωματικής υγείας
- κακή ποιότητα υπηρεσιών στα ψυχιατρεία και σε άλλες ψυχιατρικές υπηρεσίες
- αναγκαιότητα εναλλακτικών υπηρεσιών που να τις διαχειρίζονται τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες
- πατερναλιστικές υπηρεσίες

¹⁹ Όπου και πρίν

- δικαίωμα αυτοκαθορισμού και ανάγκη πληροφόρησης για τις θεραπείες.
- αναγκαιότητα για υπηρεσίες που διευκολύνουν στην ενεργό συμμετοχή της κοινότητας
- παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες
- έλλειψη στέγης και πληροφόρησης για τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες
- στίγμα λόγω των ψυχικών διαταραχών που οδηγούν σε αποκλεισμούς
- έλλειψη προαγωγής και πρόληψης σε σχολεία, χώρους εργασίας και γειτονιές
- έλλειψη ερευνητικών προγραμμάτων
- ανεπαρκής εφαρμογή πολιτικών, σχεδίων δράσης, προγραμμάτων και νομοθεσίας
- έλλειψη παρακολούθησης αξιολόγησης προγραμμάτων σχετικών με την ψυχική υγεία .

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, ένας κοινά αποδεκτός σε γενικές γραμμές ορισμός της Συνηγορίας για το παρόν παραδοτέο θα μπορούσε να είναι ο εξής:

“Η Συνηγορία είναι κάθε δράση που αναπτύσσεται για να προάγει τα δικαιώματα των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και να διασφαλίσει την άσκηση τους, μειώνοντας το στίγμα και τις διακρίσεις. Η Συνηγορία έτσι περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δράσεων για: αύξηση της συνειδητοποίησης, πληροφόρηση, ενδυνάμωση, εκπαίδευση, αλληλοβοήθεια με συμβουλευτικές παρεμβάσεις, διαμεσολάβηση, υπεράσπιση ακόμα και καταγγελία”.

Σε μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης των τύπων που αφορούν στον τομέα της ψυχικής υγείας, καταλήγουμε στους εξής:

- Αυτοσυνηγορία: όταν τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες μπορούν αυτόνομα να μιλήσουν για τον εαυτό τους και να υπερασπιστούν και να προωθήσουν τα δικαιώματά τους, με την αναγκαία ενδυνάμωση και υποστήριξη.
- Ομαδική Συνηγορία: όταν τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ασκούν συλλογικά/ομαδικά Αυτοσυνηγορία.
- Συνηγορία ομότιμων/ομολόγων: όταν ένα άτομο με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και κοινές εμπειρίες βοηθάει ως ομότιμος/ομόλογος για να υποστηρίξει με την εμπειρία ή και τις γνώσεις που μπορεί να έχει αποκτήσει ένα άλλο άτομο με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες σε ένα πρόβλημα
- Θεσμική Συνηγορία: όταν κάποιο άτομο ή φορέας έχει την θεσμική υποχρέωση να παρέχει Συνηγορία
- Συστημική Συνηγορία: όταν οργανώσεις και πρωτοβουλίες προσπαθούν να φέρουν μια θεσμική συστημική αλλαγή.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 12 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΥΠΟΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΤΩΝ Ε.Π.

Υπάρχουν λοιπόν διάφορα μοντέλα Συνηγορίας κάποια από τα οποία αλληλεπικαλύπτονται, όπως η Αυτοσυνηγορία, η Συνηγορία ομολόγων, η Συνηγορία πολιτών, η Συνηγορία ασθενών, η νομική Συνηγορία, η Συνηγορία οικογενειών, η συστημική Συνηγορία και η συλλογική Συνηγορία. Μόνο η ατομική και η συλλογική Συνηγορία δεν αλληλεπικαλύπτονται. Όλα τα μοντέλα αφορούν στην εκπροσώπηση των συμφερόντων ενός ατόμου ή μιας ομάδας και για το λόγο αυτό συνδέονται άμεσα με την πολιτική βούληση και κατά συνέπεια με τις διεκδικήσεις από την πολιτεία.

Η Συνηγορία λοιπόν αναφέρεται σε μια διαδικασία προσδιορισμού και πιστής εκπροσώπησης των απόψεων και των ανησυχιών ενός ατόμου με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ή μιας ομάδας ατόμων, μετά από τον σαφή προσδιορισμό (μετά από ακρόαση αν αφορά άλλο πρόσωπο) και την κατανόηση τους, προκειμένου να καταστεί δυνατή η απρόσκοπτη διεκδίκηση/υπεράσπιση δικαιωμάτων ή συμφερόντων και απόδοση παροχών ή λήψη υπηρεσιών. Η Συνηγορία λοιπόν πραγματοποιείται είτε από τον ίδιο/τους ίδιους μετά την παροχή έγκυρης πληροφόρησης και υποστήριξης, είτε αναλαμβάνεται από κάποιον που δεν θα πρέπει να έχει καμία σύγκρουση συμφερόντων. Ο Συνήγορος θα πρέπει να έχει την εμπειρία και την γνώση να το πράξει με σθένος καθώς και τις σχετικές πιστοποιήσεις αν απαιτείται^{20, 21}.

Η Συνηγορία όταν ασκείται από έναν συνήγορο (άλλο πρόσωπο ή οργανισμό) πρέπει να βασίζεται σε μια ειδική, και ίσως μοναδική, σχέση μεταξύ του Συνηγόρου και του ατόμου/της ομάδας που υποστηρίζει και πρέπει να αξιοποιεί τα εργαλεία της αμερόληπτης διαπραγμάτευσης και με την μέγιστη πειστικότητα, της αξιόπιστης εκπροσώπησης με απόλυτη εχεμύθεια και εμπιστοσύνη. Όλα αυτά ώστε να καταφέρει ο συνήγορος να παρέχει τη βέλτιστη και αποτελεσματικότερη εκπροσώπηση που θα συνεπάγεται το μέγιστο όφελος ή μια ευεργετική αλλαγή στη ζωή ή επίλυση ενός σημαντικού ζητήματος του λήπτη ή της ομάδας των ληπτών, πάντα εξατομικευμένα και με γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότιμη ένταξη και την προώθηση των δικαιωμάτων. Η Συνηγορία απαιτεί την ανάπτυξη μιας δεσμευτικής σχέσης προς τον άτομο που λαμβάνει Συνηγορία, αλλά και αποφασιστικότητα για να επιτύχει η διαδικασία και να στοχεύσει σε κάτι καλύτερο στο τέλος της διαδικασίας, είτε αυτό είναι μια συγκεκριμένη θετική απόφαση, είτε απλά η ενίσχυση της εμπλοκής και ενδυνάμωση του ατόμου ή της ομάδας ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες^{22, 23}.

Κλείνοντας την ενότητα σκόπιμο είναι να δοθεί έμφαση στην Αυτοσυνηγορία που θεωρείται ο απώτερος στόχος κάθε μορφής Συνηγορίας και αφορά τις περιπτώσεις όπου το άτομο μιλά για λογαριασμό του χωρίς την παρέμβαση κάποιου άλλου. Την Αυτοσυνηγορία πρέπει να την εξετάζουμε με ευρύτερο και πιο δημιουργικό τρόπο και να μην μένουμε προσκολλημένοι στα συστήματα λεκτικής επικοινωνίας. Ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτοσυνηγορεί και μέσα από ένα κλείσιμο ματιού, ένα νεύμα ή μέσα από την τέχνη και τη μουσική και δεν είναι

²⁰ Mongan D., Long J., Farragher L. (2016): Models of patient advocacy Evidence brief, Health Research Board, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/11430/6d56e960e4ef45cda1fa0b1d2fababb8.pdf#page=1>

²¹ Ridley J., Newbigging K., McKeown K., Sadd J., Machin K, Cruse K. De La Haye S., Able L., Poursanidou K. (2015): Independent Mental Health Advocacy - The Right to Be Heard Context, Values and Good Practice, Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia

²² Mongan D., Long J., Farragher L. (2016): όπου και πριν

²³ Ridley J., Newbigging K., McKeown K., Sadd J., Machin K, Cruse K. De La Haye S., Able L., Poursanidou K. (2015) όπου και πριν

απαραίτητο να ανήκει σε κάποια ομάδα. Αυτοσυνηγορία έχουμε όταν τα άτομα χρησιμοποιούν:

α) μια διαδικασία μέσω της οποίας εκπροσωπούν τις δικές τους ιδιαίτερες ανάγκες και προβληματισμούς, π.χ. να βελτιώσουν την κατάστασή τους και να απολαύσουν τα δικαιώματά τους

β) μηχανισμούς για να αλλάξουν τις κοινωνικές στάσεις που οδηγούν σε διακρίσεις εναντίον τους

γ) ανάπτυξη δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για να εκφράσουν τις απόψεις τους όσο γίνεται καλύτερα

Οφέλη της Αυτοσυνηγορίας

α)) δίνει στους ανθρώπους το χώρο να μιλήσουν για τον κόσμο και τις εμπειρίες τους με το δικό τους τρόπο

β)) μπορεί να οδηγήσει σε ευκαιρίες απασχόλησης και εκπαίδευσης καθώς και σε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ευκαιρίες

γ)) μπορεί να ενισχύσει την εικόνα του εαυτού, να αυξήσει την αυτοπεποίθηση και να αποτελέσει προαπαιτούμενο για άλλες μορφές Συνηγορίας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 14 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
NSRF

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

3. Η Αυτο-εκπροσώπηση και η Συνηγορία στο Οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.

Οι Κοι.Σ.Π.Ε. λόγω του γεγονότος ότι θεσμικά έχουν τη δυνατότητα να αναπτύσσουν οποιαδήποτε επιχειρηματική, παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα και λειτουργούν ταυτόχρονα και ως Μονάδες Ψυχικής Υγείας, παρέχοντας συμβουλευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες και ενδυνάμωση προς τα μέλη του στο πλαίσιο των αρχών της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, λειτουργούν ήδη ως ένα περιβάλλον που παρέχει Συνηγορία στα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες είτε υπό την ιδιότητά τους ως μελών είτε υπό την ιδιότητά τους ως εργαζόμενων. Επιπλέον με την ιδιαίτερη μορφή του εταιρικού σχήματος τους με την ισότιμη συμμετοχή των τριών κατηγοριών μελών (Α' Κατηγορία μελών άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, Β' Κατηγορία μελών οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας και Γ' Κατηγορία μελών συγγενείς, φίλοι και άτομα και φορείς από την Κοινότητα) και την ποσόστωση στην συμμετοχή τους τόσο στον Συνεταιρισμό ως κατηγορίες μελών όσο και στο Διοικητικό συμβούλιο, οι Κοι.Σ.Π.Ε. προωθούν έμπρακτα την ενεργό συμμετοχή και την αυτοεκπροσώπηση των ληπτών των υπηρεσιών ψυχικής υγείας.

Στις παραπάνω προβλέψεις εδράζεται θεσμικά και η συμβολή των Κοι.Σ.Π.Ε. ως προς την ενδυνάμωση των μελών της Α' κατηγορίας και το ρόλο των Κοι.Σ.Π.Ε. στην προώθηση της Αυτοεκπροσώπησης και της Συνηγορίας τους. Πιο συγκεκριμένα, Αυτοεκπροσώπηση προωθείται και από το ίδιο το θεσμικό πλαίσιο των Κοι.Σ.Π.Ε. με συγκεκριμένη ποσόστωση τόσο ως προς τον αριθμό των μελών του Δ.Σ. όσο και γενικότερο τον αριθμό των μελών τους, με ερωτηματικά όμως για τον βαθμό συνειδητοποίησης και τον ουσιαστικό χαρακτήρα της λόγω των αποκλεισμών που προβλέπονται από τις θέσεις ευθύνης.

Αναλυτικότερα, εστιάζοντας στην Αυτοεκπροσώπηση και τη Συνηγορία από τη μελέτη των θεσμικών κειμένων για την οργάνωση και τη λειτουργία των Κοι.Σ.Π.Ε. (Νόμος, πρότυπο καταστατικό, πρότυπος κανονισμός λειτουργίας) προκύπτει σε θεσμικό επίπεδο ένας καθοριστικός και δυναμικός ρόλος των Κοι.Σ.Π.Ε. πρώτον στην ενδυνάμωση και στη Συνηγορία μέσω των συμβουλευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών και των δράσεων κατάρτισης και εκπαίδευσης που περιλαμβάνουν ενότητες για τα δικαιώματα, δεύτερον στην αυτονόμηση (οικονομική ανεξαρτησία), τρίτον στην ισότιμη και ενεργό συμμετοχή (ένα μέλος-μία ψήφος, συμμετοχή στην λήψη των αποφάσεων) και τέταρτον στην Αυτοεκπροσώπηση (δυνατότητα εκλογής των μελών της Α' κατηγορίας στο Δ.Σ., δυνατότητα τοποθέτησης σε σχετικά ζητήματα στις συνεδριάσεις του Δ.Σ.).

Από την σχετική μελέτη και διαβούλευση προέκυψε, πράγματι ότι άμεσα ή έμμεσα οι Κοι.Σ.Π.Ε. με τη διπλή ιδιότητα τους ως οικονομικές μονάδες και μονάδες ψυχικής υγείας συμβάλλουν στην ένταξη στην αγορά εργασίας των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και ταυτόχρονα προωθούν, μέσω της ενδυνάμωσης και της Συνηγορίας, εκπαιδευτικές δράσεις, δράσεις για τη διεκδίκηση, την προώθηση και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους, την αυτονόμηση και την Αυτοεκπροσώπηση τους, σε κάποιες περιπτώσεις έστω και μόνο σε επίπεδο εκπροσώπησης στο Δ.Σ. του εκάστοτε Κοι.Σ.Π.Ε..

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο αυτό τόσο θεσμικά όσο και στην πράξη, οι Κοι.Σ.Π.Ε. κάνουν πράξη το δικαίωμα στην Αυτοεκπροσώπηση σε πολλά επίπεδα, με διαφορετικούς ωστόσο βαθμούς ωρίμανσης, συνειδητοποίησης και υποστήριξης. Αυτοεκπροσώπηση που ενισχύουν

οι Κοι.Σ.Π.Ε., μέσω της ενδυνάμωσης, της εκπαίδευσης και της Συνηγορίας. Στους Κοι.Σ.Π.Ε. προκύπτει από τα δεδομένα ότι γίνεται ουσιαστική προσπάθεια τα μέχρι τώρα σιωπηλά και/ή αποκλεισμένα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, ειδικά από την αγορά εργασίας, να αποκτήσουν, με ή χωρίς υποστήριξη ή διαμεσολάβηση, κατανόηση, φωνή και επιρροή για όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους εντός των Κοι.Σ.Π.Ε.. Επιπλέον με τις θεσμικές προβλέψεις συμμετέχουν ήδη ενεργά σε όλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τα θέματα που τους αφορούν με αυτοπρόσωπη παρουσία και επίσημη εκπροσώπηση στα Δ.Σ., άλλοτε καθοριστικά και άλλοτε όχι τόσο καθοριστικά.

Με άλλα λόγια, τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. με την παροχή της κατάλληλης ενδυνάμωσης είτε ως μέλη των Κοι.Σ.Π.Ε. είτε ως εργαζόμενοι επιτυγχάνουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό την Αυτοεκπροσώπηση τους. Το τελευταίο μπορεί να βελτιωθεί με την κατάλληλη ενδυνάμωση, εκπαίδευση, ενημέρωση αλλά και με την αύξηση της σχετικής ποσόστωσης στην εκλογή τους στο Δ.Σ. και την άρση των όποιων αποκλεισμών από θέσεις ευθύνης.

Αντίστοιχα, οι Κοι.Σ.Π.Ε. παρέχουν διάφορες μορφές Συνηγορίας τόσο στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης όσο και γενικότερα της συμμετοχής των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στους Κοι.Σ.Π.Ε. με διαφορετική ένταση και αποτέλεσμα. Δεδομένου ότι η Συνηγορία στην ψυχική υγεία είναι τόσο γενική έννοια και περιλαμβάνει κάθε δράση που αναπτύσσεται για να προάγει τα δικαιώματα των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και να διασφαλίζει την άσκηση τους καθώς και να μειώνει το στίγμα και τις διακρίσεις, ειδικά ως εργαζόμενων. Η Συνηγορία στους Κοι.Σ.Π.Ε. σύμφωνα με τα δεδομένα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δράσεων πληροφόρησης, ενδυνάμωσης, εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και κάποιες φορές αλληλοβοήθειας και διαμεσολάβησης, τις περισσότερες από τις οποίες οι Κοι.Σ.Π.Ε. προκύπτει ότι τις εφαρμόζουν ακόμα και αν δεν τις ορίζουν ως Συνηγορία. Στο πλαίσιο αυτό και σε ό,τι αφορά τη Συνηγορία προκύπτει ότι αυτή ασκείται από τους Κοι.Σ.Π.Ε. επίσης σε πολλά επίπεδα με διαφορετικούς βαθμούς όμως ωρίμανσης, συνειδητοποίησης και υποστήριξης. Το τελευταίο μπορεί να βελτιωθεί με την κατάλληλη ενδυνάμωση, εκπαίδευση, ενημέρωση αλλά και με την ουσιαστική προώθηση της Αυτοσυνηγορίας.

Δεν μπορεί να παραβλεφθεί να αναφερθεί όμως ότι η πιο σημαντική λειτουργία των Κοι.Σ.Π.Ε. τόσο για την Αυτοεκπροσώπηση όσο και για τη Συνηγορία είναι ότι προβλέπουν για όλους εργαζόμενους με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες να συμμετέχουν ισότιμα σε όλες τις διεργασίες του Κοι.Σ.Π.Ε. και να εργάζονται υπό πραγματικές συνθήκες εργασίας, να παράγουν και να είναι δημιουργικοί, να αμείβονται και να ασφαρίζονται και έτσι να είναι οικονομικά ενεργοί, παρέχοντάς τους μια νέα αυτοεικόνα, διαφορετική από την εικόνα του ασθενή, και ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό status που τους ενισχύει το ατομικό αίσθημα αξίας και τους βγάζει από το περιθώριο, δίνοντας τους αυτοπεποίθηση και ελπίδα και το βασικότερο από όλα αυτονομία που είναι προαπαιτούμενο για την πλήρη ισότητα και την ανεξαρτησία.

Η πρόκληση λοιπόν για τους Κοι.Σ.Π.Ε. δεν είναι το να εφαρμόσουν δράσεις Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας. Η πρόκληση για τους Κοι.Σ.Π.Ε. είναι να το πράξουν πιο οργανωμένα μέσω ενός μοντέλου Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας του οποίου θα παρακολουθούν την καθημερινή εφαρμογή και θα το υποστηρίζουν με όλες τις αναγκαίες δράσεις υποστήριξης, εκπαίδευσης, ενημέρωσης και γενικότερα ενδυνάμωσης. Πρόκληση είναι επίσης για τους Κοι.Σ.Π.Ε. υπό τις σημερινές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

καταφέρουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο να ισορροπήσουν τις δύο λειτουργίες ως παραγωγικές μονάδες και ως μονάδες ψυχικής υγείας ή καλύτερα τους θεραπευτικούς και επιχειρηματικούς τους στόχους και να αποφύγουν την προώθηση της /του ενός με επιβάρυνση της άλλης/του άλλου, επιδιώκοντας ταυτόχρονα και παράλληλα την κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη ενός ολοένα μεγαλύτερου αριθμού ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολ με ολοένα και καλύτερα επαγγελματικά προσόντα και μεγαλύτερη λειτουργικότητα, ανάγκες που προκαλούν σημαντικές αλλαγές στις προσδοκίες και τις απαιτήσεις για θέσεις εργασίας υψηλών προσόντων αλλά και μεγαλύτερες ανάγκες, Ενδυνάμωσης, Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας λόγω της απαίτησης μεγαλύτερης εμπλοκής.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 17 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

4. Προτεινόμενο πλαίσιο για την ανάπτυξη Αυτο-εκπροσώπησης και συνηγορίας στο οικοσύστημα των Κοι.Σ.Π.Ε.

Αναγνωρίζοντας λοιπόν τα παραπάνω και ειδικότερα τον σχετικά περιορισμένο βαθμό ανάπτυξης της Συνηγορίας και της Αυτοεκπροσώπησης των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ως μελών της Α' κατηγορίας των μελών των Κοι.Σ.Π.Ε, πρέπει να επισημανθεί ότι για να αξιοποιηθεί οποιοδήποτε μοντέλο Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας σε επίπεδο Κοι.Σ.Π.Ε. προαπαιτείται η ενδυνάμωση και η εκπαίδευση τους με παράλληλη ανάπτυξη ηγετικών δεξιοτήτων τους εντός των Κοι.Σ.Π.Ε.. Τοποθέτηση που επιβεβαιώθηκε πλήρως από τη διαβούλευση με τα μέλη της Α' κατηγορίας που πραγματοποιήθηκε από την Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε..

Ειδικότερα, η θεσμοθέτηση της συμμετοχής των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. στο Διοικητικό Συμβούλιο με υποχρεωτικά 2 μέλη αποτελεί μια πρώτη θεσμική προώθηση της Αυτοεκπροσώπησης των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στην χώρα μας από το 1999, όμως με περιορισμούς σε ό,τι αφορά την ανάληψη από μέλη της Α' κατηγορίας θέσεων ευθύνης, κάτι που συνεπάγεται και περιορισμούς στην ανάληψη ευθυνών αντίστοιχα από τα μέλη της Α' κατηγορίας. Στο πλαίσιο αυτό η προσπάθεια Αυτο-εκπροσώπησης καταγράφεται με διαφορετικούς βαθμούς ωρίμανσης και διαφορετικούς βαθμούς συνειδητοποίησης μεταξύ των Κοι.Σ.Π.Ε. κάτι που αντίστοιχα συνεπάγεται διαφορετικούς βαθμούς δυνατότητας ανάπτυξης του ενός ή του άλλου μοντέλου Αυτο-εκπροσώπησης και Αυτοσυνηγορίας.

Στην Ελλάδα το νομικό πλαίσιο είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό όχι μόνο για την ανάπτυξη της Αυτο-εκπροσώπησης μέσα στους Κοι.Σ.Π.Ε αλλά και γενικότερα αφού αφενός στην Ελλάδα ισχύει η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες που ενισχύει ιδιαίτερα την Αυτοεκπροσώπηση και αφετέρου στην Ελλάδα ιδρύονται σύλλογοι με μόλις 21 μέλη, αριθμός που δεν είναι απαγορευτικός για την δημιουργία συλλόγων. Επιπλέον, με τις διάφορες δράσεις τόσο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας των Κοι.Σ.Π.Ε. όσο και της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων-Οργανώσεων Ψυχικής Υγείας έχει αναπτυχθεί επαρκώς η δυνατότητα δικτύωσης και αλληλοπληροφόρησης των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Το ζήτημα λοιπόν δεν είναι θεσμικό, είναι ζήτημα Οράματος και Ηγεσίας. Οράματος ώστε να ξεπεραστούν τα όρια της θεσμικής υποχρέωσης και η Αυτο-εκπροσώπηση να αποτελέσει στόχο του οράματος κάθε συνεταιρισμού και Ηγεσίας ώστε εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. να αναπτυχθούν ικανότητες ηγεσίας και να συμπεριληφθεί αυτό στη δυναμική της λειτουργίας των Κοι.Σ.Π.Ε..

Άλλωστε, τα κοινωνικά κινήματα ποτέ δεν είχαν ως προαπαιτούμενο το θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη τους. Πετυχαίνουν ή αποτυγχάνουν εάν το όραμα και οι αρχές τους υποστηρίζονται και εισακούγονται λόγω της πειστικότητας και της δυνατότητας επικοινωνίας τους ή δεν υποστηρίζονται και δεν εισακούγονται λόγω έλλειψης επιχειρημάτων ή έλλειψης ικανοτήτων της ηγεσίας να τα υποστηρίξει αλλά και να τα επικοινωνήσει. Επίσης, ενισχύονται ή αποδυναμώνονται αν υπάρχει ή όχι κοινό πλαίσιο ιδεολογίας. Στο πλαίσιο αυτό επίσης αναδεικνύεται αφενός η ανάγκη ενδυνάμωσης και ενημέρωσης των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ώστε να διαμορφώσουν ένα κοινό όραμα και κοινές αρχές για να αποκτήσει δυναμική και επιχειρήματα το κίνημα της Αυτο-εκπροσώπησης και αφετέρου η ανάγκη εκπαίδευσης και ωρίμανσης των μελών τους ώστε να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

αποκτήσουν ηγετικές ικανότητες και διαπραγματευτικές δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να εκφράζουν τα αιτήματά τους με πειθώ και επιχειρήματα.

Εκτός από τις αρχές και το όραμα χρειάζεται και γνώση και αυτογνωσία ώστε να αξιοποιούνται τα δυνατά και να περιορίζονται τα αδύνατα σημεία καθώς και να εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες και να προστατεύονται από τις απειλές. Στο πλαίσιο αυτό ως δυνατά σημεία για την ανάπτυξη της Αυτοεκπροσώπησης στους Κοι.Σ.Π.Ε. πρέπει να καταγραφούν τα εξής:

- Ο πρωτοποριακός χαρακτήρας των Κοι.Σ.Π.Ε. με την προώθηση της ισοτιμίας και της ισότητας που έχει διαπαιδαγωγήσει τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες στη συμμετοχή σε δημοκρατικές διαδικασίες, περισσότερο από πολλούς άλλους χώρους και υπηρεσίες.
- Η στελέχωση των Κοι.Σ.Π.Ε. με επαγγελματίες ψυχικής υγείας για συμβουλευτική και υποστήριξη που προωθούν την ενδυνάμωση και τη Συνηγορία, με διαφορετικά επίπεδα συνειδητοποίησης και ωρίμανση, αλλά και η συμμετοχή στα όργανα διοίκησης ιδιαίτερα πρωτοπόρων στελεχών στον χώρο της ψυχικής υγείας που πιστεύουν στην Αυτοεκπροσώπηση και την αυτονόμηση των μελών της Α' κατηγορίας και μπορούν να εμπνεύσουν.
- Το θεσμικό πλαίσιο όπως διαμορφώνεται από την Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και ειδικά την Αυτοεκπροσώπηση.
- Η εμπειρία που έχουν αποκτήσει κάποια μέλη της Α' κατηγορίας που συμμετέχουν είτε ως μέλη στα Δ. Σ. των Κοι.Σ.Π.Ε. και στο Δ. Σ. της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε., είτε ως εκλεγμένοι εκπρόσωποι των Κοι.Σ.Π.Ε. στις γενικές συνελεύσεις της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε..
- Η ωρίμανση πολλών μελών της Α' κατηγορίας σε σχέση με τις διοικητικές και οργανωτικές διαδικασίες των συλλογικών οργάνων, αφού οι διαδικασίες των Γενικών Συνελεύσεων και των εκλογών στους Κοι.Σ.Π.Ε. προσομοιάζουν με τις αντίστοιχες των συλλόγων και των άλλων συλλογικών οργάνων.
- Η ανάπτυξη πνεύματος συλλογικότητας και αλληλεγγύης που επιτυγχάνεται από την συμμετοχή των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. ως εταίρων.
- Η αξιοποίηση της εμπειρίας κάποιων μελών της Α' κατηγορίας που είναι και μέλη σε άλλες οργανώσεις όπως η «Αυτοεκπροσώπηση», το «Σθένος», το «Όραμα», η «Υπέρβαση» αλλά και στα Δ.Σ. μικτών «Συλλόγων για την Ψυχική Υγεία» και της «Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Οργανώσεων για την Ψυχική Υγεία».
- Τα παραδοτέα και οι διαδικασίες που προβλέπονται από το παρόν Έργο της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. και ειδικότερα ο διάλογος που αναπτύχθηκε που έκανε πράξη την επίτευξη ενεργούς συμμετοχής των μελών Α' κατηγορίας στους Κοι.Σ.Π.Ε.
- Η εκπαίδευση για τα δικαιώματα, την Αυτοεκπροσώπηση και την Αυτοσυνηγορία μέσω σειράς προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο διάφορων επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

Πέρα όμως από τα δυνατά σημεία πρέπει να αναφερθούν και τα αδύνατα σημεία και συγκεκριμένα:

- Η έλλειψη ιδεολογικού πλαισίου και οράματος για την Αυτοεκπροσώπηση των μελών της Α' κατηγορίας σε πολλά από τα μέλη της Α' κατηγορίας εντός των Κοι.Σ.Π.Ε..
- Η έλλειψη διοικητικών δεξιοτήτων και ηγετικών ικανοτήτων από την πλειονότητα των μελών της Α' κατηγορίας.
- Ο εφησυχασμός και η διστακτικότητα των μελών της Α' κατηγορίας να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να αποσπαστούν έτσι από την προστασία συλλογικών προσπαθειών που συμμετέχουν και οι οικογένειες και οι επαγγελματίες.
- Η περιορισμένη συμμετοχή της πλειονότητας των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. σε δράσεις Αυτοεκπροσώπησης.
- Η περιορισμένη ανάληψη θέσεων ευθύνης των μελών της Α' κατηγορίας εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. λόγω του θεσμικού τους αποκλεισμού που δεν τους επέτρεψε να αποκτήσουν σχετική εμπειρία.
- Ο πατερναλιστικός ρόλος μικρής μερίδας επαγγελματιών αλλά και μερίδας των οικογενειών που επιμένουν στην περιορισμένη ικανότητα ανάληψης ευθύνης των ληπτών σε συνδυασμό με τη κυριαρχία των οργανώσεων «για» τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες που εκπροσωπούν κάποιες φορές με απόλυτο σεβασμό και χωρίς διαστρέβλωση τις θέσεις των τελευταίων και κάποιες όχι εξ αιτίας της σύγκρουσης συμφερόντων που υπάρχει.
- Η περιορισμένη ανάπτυξη δράσεων Αυτοσυνηγορίας και αντίστοιχα της σχετικής εκπαίδευσης.

Επιπλέον υπάρχουν σημαντικές ευκαιρίες που πρέπει να αξιοποιηθούν:

- Η σημαντική ευκαιρία είναι η ένταξη στους Κοι.Σ.Π.Ε. νέων μελών της Α' κατηγορίας με αυξημένα εκπαιδευτικά προσόντα αλλά και τις περιορισμένες αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργικότητα και στις κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες τους, σε σχέση με τους λήπτες μέλη της Α' κατηγορίας κατά τα προηγούμενα έτη, από την χρονιότητα της νόσου και την πιθανή ασυλοποίηση.
- Η εξέλιξη της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης που συμπεριλαμβάνει πλέον και δράσεις Συνηγορίας και ενδυνάμωσης που ενισχύουν σημαντικά το αίτημα Αυτοεκπροσώπησης.
- Η σταδιακή εφαρμογή των αρχών του recovery/ανάκαμψη από τις μονάδες ψυχικής υγείας και στην χώρα μας που προωθούν ενεργά την αναγνώριση δικαιωμάτων και την ανάληψη ευθυνών από τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες καθώς και την έννοια της Αυτοεκπροσώπησης.
- Η υλοποίηση δεκάδων προγραμμάτων προώθησης της Αυτοσυνηγορίας στα πλαίσια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των διάφορων δράσεων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

- Η ύπαρξη του Ευρωπαϊκού Δικτύου (ENUSP) και του Παγκόσμιου Δικτύου (WNUSP) που μπορούν να μεταφέρουν σχετική τεχνογνωσία.
- Η χρηματοδότηση των δράσεων προώθησης της Αυτοεκπροσώπησης από το έργο της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.
- Η αξιόλογη εμπειρία πλέον δικτύωσης και συνεργασίας των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες σε διάφορες δράσεις καθώς και η ίδια η εμπειρία των ομάδων Αυτοεκπροσώπησης.

Σε ό,τι αφορά τις απειλές πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

- Οι συνθήκες που έχει επιφέρει η πανδημία του Covid-19 αποτρέπουν κάθε συλλογική δράση και συνάθροιση.
- Τα άτομα με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και τα μέλη της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. εμφανίζουν μια κόπωση και μια αποστασιοποίηση από δράσεις Αυτοεκπροσώπησης.

Σε ό,τι αφορά την Συνηγορία και κυρίως την Αυτοσυνηγορία επίσης υπάρχουν κάποια δυνατά και αδύνατα σημεία και κάποιες ευκαιρίες και απειλές για την ανάπτυξή τους εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. που περιγράφονται ως εξής:

Τα δυνατά σημεία σε ό,τι αφορά την Συνηγορία εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. είναι:

- Η ύπαρξη Συμβουλευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών που παρέχει ενδυνάμωση και ενημέρωση για τα ζητήματα των δικαιωμάτων.
- Οι αρχές των Κοι.Σ.Π.Ε. που προωθούν τη διεκδίκηση δικαιωμάτων σχετιζόμενων με την απασχόληση και την αυτονόμηση
- Ο πρωτοποριακός χαρακτήρας των Κοι.Σ.Π.Ε. που προωθούν την κοινωνική ένταξη και την οικονομική αυτονόμηση.
- Η δυναμική που έχουν οι Κοι.Σ.Π.Ε. στην κοινωνία και ο Κοινωνικός τους Αντίκτυπος.
- Τα παραδοτέα και οι διαδικασίες που προβλέπονται από το παρόν Έργο της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.
- Η κάλυψη του κόστους που συνεπάγεται η παροχή Συνηγορίας από τους Κοι.Σ.Π.Ε. ως μονάδες ψυχικής υγείας που πρόσφατα άρχισαν να χρηματοδοτούνται για τις παρεχόμενες Υποστηρικτικές Συμβουλευτικές Υπηρεσίες.

Τα αδύνατα σημεία αντίστοιχα είναι:

- Τα διαφορετικά επίπεδα ωρίμανσης των Κοι.Σ.Π.Ε. και ο διαφορετικός βαθμός συνειδητοποίησης τους.
- Η έλλειψη εμπειρίας Συνηγορίας από πολλά στελέχη και Αυτοσυνηγορίας από τα μέλη της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ
ΥΠΟΠΡΟΧΩΡΗΣΗ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 21 από 29

- Οι περιορισμοί στις ικανότητες επιχειρηματολογίας και διαβούλευσης για μερίδα των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. που μειώνουν τις ικανότητες Αυτοσυνηγορίας.
- Η γενικότερη έλλειψη κουλτούρας Συνηγορίας και Αυτοσυνηγορίας στις μονάδες ψυχικής υγείας και η περιορισμένη ανάπτυξη της στο σύνολο της ψυχικής υγείας.

Οι ευκαιρίες που προκύπτουν σήμερα για την Συνηγορία και την Αυτοσυνηγορία είναι:

- Η προώθηση της Συνηγορίας από την Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες
- Η δημόσια συζήτηση για την προώθηση της Συνηγορίας και της Αυτοσυνηγορίας που έχει διευρυνθεί τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα
- Οι δράσεις για την Συνηγορία που προωθεί το χρηματοδοτούμενο έργο της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.
- Η σταδιακή ανάπτυξη στελεχών με εμπειρία στην Συνηγορία από διάφορα προγράμματα προώθησης της Συνηγορίας.

Παράλληλα όμως υπάρχουν και απειλές που είναι:

- Η κοινωνική αποστασιοποίηση που έχει επιβληθεί λόγω Covid-19 που περιορίσε τις όποιες δράσεις Συνηγορίας.
- Η έλλειψη εμπειρίας μπορεί να οδηγήσει σε κακές πρακτικές Συνηγορίας και κυρίως Αυτοσυνηγορίας.
- Η μη εξασφάλιση διαδικασιών προστασίας των δικαιωμάτων του ατόμου που λαμβάνει την Συνηγορία και η μη θέσπιση κώδικα δεοντολογίας των παρόχων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και τις σχετικές ενότητες του παρόντος παραδοτέου, για την ανάπτυξη της Αυτοεκπροσώπησης και της Συνηγορίας στους Κοι.Σ.Π.Ε αναγκαία κρίνονται:

- Η εφαρμογή του μοντέλου του Recovery/Ανάκαμψη που αρχικά πρέπει να αποτελέσει θέμα προβληματισμού και διαλόγου στους Κοι.Σ.Π.Ε. που εν μέρει σήμερα εφαρμόζεται σε επίπεδο αρχών αλλά όχι καθημερινής λειτουργίας. Κάτι που για να επιτευχθεί απαιτεί εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων.
- Η ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων για μια σταδιακή ενδυνάμωση και εκπαίδευση των μελών της Α' κατηγορίας ώστε να καταστεί εφικτή η εξέλιξη και ωρίμανση τόσο της Αυτοεκπροσώπησης και όσο και της Συνηγορίας, ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν ικανοποιητικά οι γνώσεις και οι δεξιότητες για την Αυτοεκπροσώπηση και την Συνηγορία.
- Η διαμόρφωση ενισχυτικού θεσμικού πλαισίου και κουλτούρας συνεργασίας που θα περιλαμβάνει ένα πιο συμμετοχικό μοντέλο με ενεργή εμπλοκή των μελών της Α' κατηγορίας τόσο στον σχεδιασμό όσο και στην υλοποίηση σχετικών δράσεων των Κοι.Σ.Π.Ε., σε τοπικό, σε περιφερειακό αλλά και εθνικό επίπεδο.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

- Η ανάπτυξη κουλτούρας συλλογικής έκφρασης των αιτημάτων και διεκδικητικότητας των μελών της Α' κατηγορίας συμπεριλαμβανομένων και συνδικαλιστικών αιτημάτων ως εργαζομένων στους Κοι.Σ.Π.Ε..

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 23 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

5. Αναγκαίες παρεμβάσεις-αποτελέσματα διαβούλευσης

Τα όσα παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες τέθηκαν υπό διερεύνηση και διαβούλευση στο πλαίσιο του παρόντος έργου από την Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.. Υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων της διαβούλευσης καταγράφονται στην παρούσα ενότητα οι προτεινόμενες καλές πρακτικές ώστε να οριστικοποιηθούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό και να αποτελέσουν τον οδηγό για την ανάπτυξη της Αυτοεκπροσώπησης και της Συνηγορίας στα πλαίσια των Κοι.Σ.Π.Ε. βάσει των εξειδικευμένων αναγκών αλλά και των επιλογών των μελών της Α' Κατηγορίας των μελών τους. Ειδικότερα κυριότερα αποτελέσματα που προέκυψαν από την διαβούλευση και την σχετική έρευνα συνοπτικά είναι τα ακόλουθα:

- Σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (45%-60%) στα ερωτηματολόγια δήλωσαν ότι δεν έχουν καθόλου ή έχουν μικρή γνώση των δικαιωμάτων τους. Αυτό επιβεβαιώνει την τοποθέτηση του παρόντος παραδοτέου ότι υπάρχει έλλειψη στα θέματα ενημέρωσης και την επισήμανση ότι χρειάζεται να προηγηθεί εκπαίδευση σε σχέση με τα δικαιώματα και με το θεσμικό πλαίσιο προτού λάβουν χώρα άλλες δράσεις όπως επιβεβαιώθηκε και μέσω των ομάδων εστιασμένης συζήτησης. Τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαιώνουν την αρχική τοποθέτηση ότι πριν από οποιαδήποτε δράση Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας στα πλαίσια των Κοι.Σ.Π.Ε. είναι προαπαιτούμενο να προηγηθεί εκτενής εκπαίδευση σε σχέση με τα δικαιώματα των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και των εργαζομένων στους Κοι.Σ.Π.Ε. με έμφαση στο ειδικό θεσμικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί καθώς το να γνωρίζει κάποιος τα δικαιώματα του αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη δράσεων Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας που θα περιλαμβάνει και δράσεις για την ενδυνάμωση της διεκδικητικότητας των μελών της Α' κατηγορίας.
- Η συντριπτική πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα (77%-94%) απάντησε ότι είναι σημαντικό ή πολύ σημαντικό για τους ίδιους να γνωρίζουν τα δικαιώματα τους. Το παραπάνω εύρημα ενισχύει σημαντικά την αρχική τοποθέτηση για άμεση αναγκαιότητα ενημέρωσης για τα δικαιώματα και ανάπτυξη σχετικών δράσεων Συνηγορίας από τους φορείς ψυχικής υγείας γιατί πέραν της υποκειμενικής αντίληψης των μελών της Α' κατηγορίας σε σχέση με το χαμηλό βαθμό γνώσης των δικαιωμάτων τους καταγράφηκε και η σημαντικότητα που αποδίδουν οι ίδιοι στο να έχουν αυτές τις γνώσεις κάτι που αποτελεί ουσιαστικά έκφραση αναγκών που πρέπει τόσο το Υπουργείο Υγείας όσο και οι άλλοι φορείς με πρωταρχική την Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. να ενσκήψουν στο ζήτημα και να παρέχουν άμεσα δυνατότητες Συνηγορίας και ενημέρωσης για τα δικαιώματα στην ψυχική υγεία και γενικότερα. Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να γίνουν ενημερωτικές δράσεις των στελεχών των Κοι.Σ.Π.Ε. και των μονάδων ψυχικής υγείας γενικότερα για τα δικαιώματα στην ψυχική υγεία γενικά και για τα εργασιακά δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες ειδικότερα.
- Ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων (39%-53%) απάντησε ότι δεν διεκδικεί τα δικαιώματα του σε σχέση με διακρίσεις ή υποτιμητικές συμπεριφορές, αλλά ούτε και σε σχέση με χρηματικές απολαβές ή τυχόν ρυθμίσεις στο εργασιακό μου περιβάλλον που θα διευκολύνουν την εργασία μου λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση της ψυχικής του υγείας. Αυτό το εύρημα είναι απόλυτα συμβατό με την αρχική τοποθέτηση ότι η ανάπτυξη των δράσεων Συνηγορίας και κατ' επέκταση διεκδίκησης δικαιωμάτων των ληπτών των υπηρεσιών ψυχικής υγείας είναι ιδιαίτερα υπολειμματική και χρήζει άμεσης ενίσχυσης και υποστήριξης με παράλληλη ενδυνάμωση των ληπτών για την αύξηση του

διεκδικητικού χαρακτήρα τους στη προβολή και προώθηση των αιτημάτων τους στους αρμόδιους φορείς και υποδεικνύει την ανάγκη σχεδιασμού δράσεων ενδυνάμωσης των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και ανάπτυξης διεκδικητικότητας σε συνδυασμό με την επιμόρφωση τους σε θέματα δικαιωμάτων που ήδη αναφέρθηκε προηγουμένως. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο έχουν τα στελέχη των Κοι.Σ.Π.Ε. και η Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. αλλά και όλοι οι φορείς ψυχικής υγείας αφού η Συνηγορία για τα δικαιώματα στην ψυχική υγεία αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες των υλοποιούμενων πολιτικών στην ψυχική υγεία και η αναγνώριση των δικαιωμάτων δυστυχώς ακόμα και σήμερα είναι πολλές φορές ζήτημα διεκδίκηση και όχι αυτονόητο.

- Σε σχέση με την μορφή των οργάνων Αυτοεκπροσώπησης είναι ιδιαίτερα καθοριστικό το εύρημα ότι η μεγάλη πλειονότητα (69%) των συμμετεχόντων δήλωσε ότι θα προτιμούσε η συλλογική εκπροσώπηση των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας να γίνεται μέσω ενός μικτού μοντέλου, στο οποίο θα μετέχουν τόσο οι ίδιοι όσο και επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Το παραπάνω απαντά στο ερώτημα της αυτόνομης ή της μεικτής εκπροσώπησης και από τα ποιοτικά δεδομένα των ομάδων εστιασμένης συζήτησης έγινε ξεκάθαρο ότι η προτίμηση για συμμετοχή επαγγελματιών ψυχικής υγείας είχε ως βασική αιτία την έλλειψη γνώσης που έχουν οι λήπτες για τα δικαιώματα τους υπογραμμίζοντας ότι θέλουν τους επαγγελματίες σε συμβουλευτικό ρόλο μόνο και μέχρις ότου εκπαιδευτούν οι ίδιοι σε θέματα δικαιωμάτων. Δηλαδή αν εκλείψει το έλλειμμα γνώσης των δικαιωμάτων και παράλληλα υπάρξει ενδυνάμωση σύμφωνα με την τοποθέτηση από την πλειονότητα από τους συμμετέχοντες θα πρέπει να υπάρξουν πλήρως αυτόνομες και ανεξάρτητες οργανώσεις ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Σε σχέση με το παραπάνω πρέπει να επισημανθεί η ιδιαίτερα μεγάλη άρνηση που υπήρχε από μερίδα των ληπτών για την συμμετοχή των οικογενειών στο όποιο όργανο Αυτοεκπροσώπησης. Συγκεκριμένα, κάποιοι δήλωσαν ότι θα ένιωθαν αμήχανα και άβολα αν μετείχαν μέλη της οικογένειας τους σε τέτοια όργανα. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί αν είχαμε και την συμμετοχή των οικογενειών στο όποιο όργανο Αυτοεκπροσώπησης θα είχαμε μια πλήρη αντιγραφή του εταιρικού σχήματος των Κοι.Σ.Π.Ε. δηλαδή τους λήπτες (μέλη Α' κατηγορίας) μαζί με τους επαγγελματίες (μέλη Β' κατηγορίας) και τις οικογένειες (πλειονότητα των μελών της Γ' κατηγορίας) που δεν θα ήταν και πρακτικά δόκιμο. Η πλειονότητα (69%) επιθυμεί την εφαρμογή ενός μεικτού μοντέλου με συμμετοχή επαγγελματιών.
- Το αίτημα για οργανωμένη Αυτοεκπροσώπηση των μελών της Α' κατηγορίας φαίνεται να είναι ώριμο δεδομένου ότι η μεγάλη πλειονότητα (74%) των συμμετεχόντων δήλωσε ότι είναι σημαντικό και ωφέλιμο να δημιουργηθούν σωματεία ληπτών εντός των Κοι.Σ.Π.Ε. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι το 52% των συμμετεχόντων δήλωσε την πρόθεση να μετέχει ενεργά σε μια τέτοια πρωτοβουλία. Βέβαια αυτό απαιτεί πέρα από την ενημέρωση για τα δικαιώματα και ενδυνάμωση των μελών της Α' κατηγορίας για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους αλλά και εκπαίδευση στις συλλογικές διαδικασίες καθώς και στην Συνηγορία που θα είναι ένα από τα βασικά αντικείμενα δράσης των όποιων σωματείων δημιουργηθούν. Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν την αναγκαιότητα αλλά και την προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι το 63% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι θα ενδιαφέρονταν να εκπαιδευτούν σε θέματα δικαιωμάτων.
- Πέρα από την ενδυνάμωση και εκπαίδευση για τα δικαιώματα ένα σημαντικό εύρημα είναι το γεγονός ότι αναδείχθηκε πολύ έντονα μέσα από την διαβούλευση ότι υπάρχουν ανάγκες επιμόρφωσης/ εκπαίδευσης των μελών κατηγορίας Α' για τον τρόπο λειτουργίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

των Κοι.Σ.Π.Ε. αλλά και της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. καθώς και το ρόλο της δεδομένου ότι η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων (71%) δε γνωρίζει το ρόλο και τις αρμοδιότητες της. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης πρέπει να προστεθεί και η αναγκαιότητα κατά την γνώμη των μελών της Α' κατηγορίας εκπαίδευσης/ευαισθητοποίησης των λοιπών εργαζομένων σε Κοι.Σ.Π.Ε. για τα ζητήματα ψυχικής υγείας ώστε να υπάρχει καλύτερη συνεργασία με τα μέλη της Α'κατηγορίας και να αποφεύγονται οι εντάσεις καθώς και να εξλειφθούν οι αρνητικές στάσεις και τα στερεότυπα.

Εν κατακλείδι, από τα δεδομένα της διαβούλευσης είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα μέλη της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. συμφωνούν με τη δημιουργία αυτόνομου οργάνου εκπροσώπησης τους, που σε αρχικό στάδιο θα υποστηριχθεί από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, όχι απαραίτητα ως μέλη του, για την ενημέρωση των μελών της Α' κατηγορίας για τα δικαιώματά τους. Ενώ παράλληλα, αυτό πρέπει να πλαισιωθεί με αντίστοιχες δράσεις ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης που μπορούν να υλοποιήσουν οι ίδιοι οι Κοι.Σ.Π.Ε. σε συνεργασία με την Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.. Δράσεις εκπαίδευσης που θα πρέπει να συμπεριλάβουν ενημερώσεις για τα δικαιώματα, για την οργάνωση και λειτουργία των Κοι.Σ.Π.Ε., για τις αρμοδιότητες και τον ρόλο της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. καθώς και ειδικές ενότητες για την απόκτηση των αναγκαίων δεξιοτήτων διεκδίκησης των δικαιωμάτων και Συνηγορίας τους. Από τις εκπαιδεύσεις αυτές αναμένεται ότι θα αναδειχθούν στο πλαίσιο των διεργασιών που πραγματοποιούνται σε κάθε συνεύρεση ομότιμων/ομολόγων για συλλογικά θέματα εκείνα τα άτομα που θα μπορέσουν να αναλάβουν ηγετικούς ρόλους και τα οποία θα πρέπει οι εκπαιδευτές με την πείρα και την γνώση τους να ενδυναμώσουν και να αναδείξουν. Η Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε. πρέπει να συμβάλει επίσης με την παροχή εργαλείων και ενημερωτικών υλικών όπως: προτυποποίηση δομημένων διαδικασιών καθώς και υποστήριξη της εφαρμογής τους από τους Κοι.Σ.Π.Ε. και προετοιμασία και διάθεση υλικού ενημέρωσης μελών Α' κατηγορίας, ενδεικτικά: ενημερωτικά φυλλάδια για το θεσμό των Κοι.Σ.Π.Ε. με έμφαση στα μέλη της Α' κατηγορίας, έντυπο ενημέρωσης υποψήφιου μέλους Α' Κατηγορίας στον Κοι.Σ.Π.Ε., εξειδικευμένη ενημέρωση –οδηγός μελών ΔΣ για άσκηση του ρολού τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 26 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

Επίλογος

Ολοκληρώνοντας πρέπει να υπογραμμισθεί ότι τόσο η ανάπτυξη δράσεων Αυτοεκπροσώπησης όσο και η ανάπτυξη δράσεων του οποιουδήποτε τύπου Συνηγορίας προαπαιτούν την ωρίμανση και την συνειδητοποίηση των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες γενικότερα αλλά και ειδικότερα ως εργαζόμενων-μελών των Κοι.Σ.Π.Ε., τόσο του αιτήματος αυτονόμησης και ανεξαρτητοποίησης, όσο και της πρόθεσης για ενεργό συμμετοχή και ανάληψη ευθύνης για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Μάλιστα, είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός ότι από τα δεδομένα της διερεύνησης του Π_3, διαφάνηκε ξεκάθαρα ότι δεν είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν άμεσα τα παραπάνω. Ιδιαίτερως, μετά από την σχετική ενδυνάμωση των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. αλλά και την εκπαίδευση τους σχετικά με τα δικαιώματά τους, δεδομένου ότι αναγνωρίζεται από την πλειονότητα τους ως αναγκαιότητα και υπάρχει σημαντική βούληση συμμετοχής.

Ιδιαίτερα καθοριστικά για την επιτυχία των παραπάνω είναι η ενημέρωση και η προετοιμασία των μελών δεδομένου ότι οι δράσεις Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας προαπαιτούν την ενδελεχή ενημέρωση και την ενδυνάμωση των ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες ώστε να αντιληφθούν όλες τις διαστάσεις του εγχειρήματος και να καταστούν ισχυροί για ένα τέτοιο εγχείρημα. Η προετοιμασία αυτή πρέπει να περιλαμβάνει και δράσεις οργανωμένης εκπαίδευσης αλλά και δράσεις ευαισθητοποίησης των λοιπών εργαζομένων των Κοι.Σ.Π.Ε. για τη βελτίωση των γνώσεων τους για τα δικαιώματά των μελών της Α' κατηγορίας αλλά και την άρση των όποιων στερεοτύπων και αρνητικών στάσεων στο πλαίσιο της συνεργασίας με τα μέλη της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε..

Από τα δεδομένα της διαβούλευσης προκύπτει αβίαστα ότι το αίτημα και για συλλογικές δράσεις Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας είναι και υπαρκτό και ισχυρό καθώς και ότι αυτό που απαιτείται είναι η ενεργοποίηση των σχετικών διαδικασιών ανάπτυξης τους με την παράλληλη ανάπτυξη δράσεων ενημέρωσης, ενδυνάμωσης και εκπαίδευσης από τις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν και διοικητικές ικανότητες αλλά και να αναδειχθούν ηγετικά στελέχη του κινήματος Αυτοεκπροσώπησης και Συνηγορίας των μελών της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε.. Σημαντική για την επιτυχία της όλης προσπάθειας αλλά και την προώθηση γενικότερα της ισότιμης ένταξης και της ισότητας θα είναι βάσει της εμπειρίας διεθνώς και η υιοθέτηση αρχών του Recovery/Ανάκαμψης, τόσο από τα όποια όργανα Αυτο-εκπροσώπησης όσο και από τους ίδιους τους Κοι.Σ.Π.Ε., δεδομένου ότι με την μεθοδολογία του Recovery/Ανάκαμψης επιτυγχάνεται η πραγματική αλλαγή κουλτούρας και η αλλαγή στάσεων και στερεοτύπων αν γίνει μέρος της καθημερινής πρακτικής όλων των εμπλεκόμενων.

Τέλος, όλοι οι εμπλεκόμενοι σε κάθε περίπτωση πρέπει να γνωρίζουν ότι το «Τίποτα για εμάς χωρίς Εμάς» απαιτεί γνώση και ικανότητες αλλά και προσπάθεια και κόπο ώστε να εξασφαλιστεί μια δυναμική Αυτοεκπροσώπηση και να συνοδεύεται από μια ουσιαστική Αυτοσυνηγορία και Διεκδίκηση. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έχουν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας που πρέπει να ενδυναμώσουν τα μέλη της Α' κατηγορίας των Κοι.Σ.Π.Ε. αλλά και να σταθούν συμπαραστάτες και συνοδοιπόροι στην όλη προσπάθεια γιατί η εδραίωση της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στην χώρα απαιτεί, πέρα από την αλλαγή του ψυχιατρικού παραδείγματος και την άρση του στίγματος, την συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων ισότιμα, για την ουσιαστική αναγνώριση των δικαιωμάτων σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας τόσο εντός όσο και εκτός των Κοι.Σ.Π.Ε.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

Βιβλιογραφία

1. European Commission (2005): Green Paper Improving the mental health of the population: Towards a strategy on mental health for the European Union. Brussels, 14.10.2005 COM(2005)484 Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/mental/green_paper/mental_gp_en.pdf
2. European Pact for Mental Health and Well-being του 2008 European Commission (2008): European Pact for mental health and well-being. EU high-level conference TOGETHER FOR MENTAL HEALTH AND WELLBEING Brussels, 12-13 June 2008. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/mental_health/docs/mhpact_en.pdf
3. Funk M., Minoletti A., Drew N., Taylor J. and Saraceno B. (2005): Advocacy for mental health: roles for consumer and family organizations and governments, Health Promotion International, Vol. 21 No. 1, Published by Oxford University Press, Oxford
4. Henderson R. (2004): Mental health Advocacy and Empowerment in focus, στο Good Practice in Adult Mental Health Edited by Tony Ryan and Jacki Pritchard διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://books.google.gr/books?id=ODBFBgAAQBAJ&pg=PA185&lpq=PA185&dq=Henderson+R.+2004:+mental+health+advocacy+and+Empowerment+in+focus&source=bl&ots=_oU-6ENWda&sig=ACfU3U322Y_QOTEs4M6Aj1mL5E2tvPZecw&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwivl8mJ96fsAhVZTRUIHeyJAKAQ6AEwCXoECAkQAg
5. Mind(2019): Advocacy in mental health, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο <https://www.mind.org.uk/information-support/guides-to-support-and-services/advocacy/types-of-advocacy/>
6. Mongan D., Long J., Farragher L. (2016): Models of patient advocacy Evidence brief, Health Research Board, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/11430/6d56e960e4ef45cda1fa0b1d2fababb8.pdf#page=1>
7. Ridley J., Newbigging K., McKeown K., Sadd J., Machin K, Cruse K. De La Haye S., Able L., Poursanidou K. (2015): Independent Mental Health Advocacy - The Right to Be Heard Context, Values and Good Practice, Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia
8. Joseph Varghese P. (2015): Advocacy in Mental Health: Offering a Voice to the Voiceless, Indian Journal of Social Psychiatry | January-June 2015 | Volume 31 | Issue 1-2 Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://www.researchgate.net/publication/281536081_Advocacy_in_mental_health_Offering_a_voice_to_the_voiceless/fulltext/57ebbc3908ae2ee516c25dad/Advocacy-in-mental-health-Offering-a-voice-to-the-voiceless.pdf
9. World Health Organization (2013): Mental health action plan 2013-2020, World Health Organization Διαθέσιμο
10. World Health Organization (2010): User empowerment in mental health, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/113834/E93430.pdf
11. στο σύνδεσμο https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/89966/9789241506021_eng.pdf;jsessionid=857E5ABDAB984E121A08A9A8F2FE3796?sequence=1.
12. World Health Organization (2008): Policies and practices for mental health in Europe – meeting the challenges. Copenhagen: W.H.O. διαθέσιμο στο σύνδεσμο <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/107366/E91732.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
13. World Health Organization (2003): Mental Health Policy and Service Guidance Package- Advocacy for Mental Health, Διαθέσιμο στο σύνδεσμο https://www.who.int/mental_health/policy/services/1_advocacy_WEB_07.pdf?ua=1
14. Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία/Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Μελέτη για το άρθρο 12 (Ισότητα ενώπιον του Νόμου) το άρθρο 13 (Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη) και άλλες διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2012, διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο σύνδεσμο <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/900-meleth-gia-to-arthro-12-isothta-enwpion-toy-nomoy-to-arthro-13-prosbash-sth-dikaiosynh-kai-alles-diatakseis-ths-diethnoys-symbashes-gia-ta-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphria-2012>
15. Μαλακόζη Α., Καδόγλου Μ. (2012): Η συνηγορία στο χώρο της ψυχικής υγείας: Μια σύγχρονη, θεωρητική προσέγγιση -Μέρος Ι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στον σύνδεσμο: <https://www.psychografimata.com/i-sinigororia-stin-ellada-ke-se-alles-chores/>

16. Μονάδα Υποστήριξης και Παρακολούθησης Ψυχαργός- 'β φάση (2004): Συνηγορία για την ψυχική υγείας, βάσει των οδηγιών του Π.Ο.Υ. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333227/9608739543-gre.pdf?sequence=10&isAllowed=y>
17. Νόμος 4074/2012, (ΦΕΚ 88/Α/11-4-2012):Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.
18. Στυλιανίδης Σ., Χονδρός Π., Λάβδας Μ. (2015): Εισαγωγή στο «Ενδυνάμωση και συνηγορία: για μια δημοκρατία της ψυχικής υγείας», Επιμέλεια Σ. Στυλιανίδης, εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, Αθήνα.
19. Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες <https://unric.org/el/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CE%BC-2/>¹
20. Χονδρός Π. (2020): Σύλλογοι ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, συγγενών και φροντιστών στην Ελλάδα - εθνογραφική μελέτη με έμφαση στη διαχείριση της αλλαγής στο δημόσιο σύστημα υπηρεσιών, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- 21.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σελίδα 29 από 29

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

